

Kommunal- og distriktsdepartementet
Kunnskapsdepartementet

Rekruttering og kompetanse: Innspill fra UiT Norges arktiske universitet til Stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv

Det vises til felles innspill fra Nord universitet, Sámi allaskuvlla/Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet datert 16.november. Det vises også til innspillsmøte ved UiT 27. oktober, der flere av fagmiljøene informerte om sine erfaringer og anbefalinger.

UiT er den største institusjonen når det gjelder forskning, utdanning og formidling om, for og med det samiske samfunnet. Vi har en lang tradisjon og sterk kontinuitet. Det nasjonale ansvaret for forskning, utdanning og formidling om samisk ble gitt UiT i St.meld. nr. 34 (2001-2002). UiTs nye strategidokument har fått navnet Eallju – Drivkraft i nord. Her står det blant annet at vi skal styrke kompetanse om og for samiske og kvenske forhold, være det ledende universitetet på kunnskap om og formidling av samisk språk, kultur, kunst og samfunn, og på møtet mellom majoritets- og minoritetssamfunnet.

Som breddeuniversitet med forskning og utdanning om samiske tema over hele UiT, og som universitet med spisskompetanse i samisk forskning på flere områder, vil vi fremheve betydningen av å kombinere bredde med dybde: På store deler av universitetet, og i mange ulike fagmiljøer, er samiske tema *integrert* i forskning, utdanning og formidling. Flere fagmiljøer er internasjonalt ledende. UiT bærer fagmiljøer som formidler til og har et integrert samhandlingsprinsipp med det samiske samfunnet. Fra egne kandidatundersøkelser ser vi at mange av våre studenter snakker samisk enten godt (2%) eller noe (6%). Vi er en stor utdanningsinstitusjon for samiske studenter.

Vi vurderer situasjonen for samisk på UiT som solid fundamentert, og med sterke fagmiljøer som bygger på koblingen mellom internasjonalt engasjement og lokal tilnærming. Vi anerkjenner videre at det som er den største utfordringen, er knyttet til rekruttering av samiske og samiskspråklige kandidater, lærere og forskere. Løsningen må vi finne i mer samarbeid mellom institusjoner i Sápmi. Parallelt må vi jobbe med å øke kompetansen om samisk språk, kultur og samfunn til alle.

Under innspillsmøtet på UiT deltok representanter fra Samisk studentforening i nord. Anne Ragnhild Porsanger og Per Henning Mathisen, begge lektorstudenter ved UiT, fortalte om sine erfaringer som samiskelever og samiskstudenter, om hvordan det å velge samisk språk fungerer som en byrde og innebærer en rekke snublesteiner gjennom skolesystemet og universitetet. Disse erfaringene bør veie tungt, og bidra til at UH-institusjoner lager et system, en ordening og en praksis som løfter fram kandidater som velger samisk språk og samiske profesjonsutdanninger. Studentenes fortellinger kan ses som å styrke meldinga sin betoning av nødvendigheten av et helhetlig perspektiv på utdanningslivsløpet for de som velger samisk.

Rekruttering og kompetanse: Om innspillet fra UiT

Innspillet vårt er basert på møter med og tekstlige bidrag fra mange ulike fagmiljøer ved UiT. I møtet med statssekretærer og andre fra KDD og KD kom disse innspillene fram direkte fra fagmiljøene. Teksten vil dels være kjent fra dette møtet. Dette dokumentet er en samlet framstilling som oppsummerer ulike områder og som munner ut i en rekke av konkrete forslag til tiltak. Vedlagt er også flere eksempler og fagspesifikke betraktninger for å styrke samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Samisk språk

Samisk språk er det viktigste og mest prekære temaet, ikke bare ved UiT og i UH-sektoren, men på tvers av ulike sektorer. Det har konsekvenser for utdanningsfeltet og forskningen. Vi har en akutt lærerkrise når det gjelder å utdanne og rekruttere kandidater til samisklærerjobber på alle nivåer.

Utdanning i samisk språk er vel etablert ved UiT, gjennom nordsamisk som fremmedspråk og nordsamisk som morsmål, master i samisk språk og litteratur, samt lektorprogrammet og lærerutdanninger ellers med nordsamisk som fag.

Samisk som fagspråk er et stort ansvarsområde som langt overskrider språkutdanningene. UiT er det eneste universitet som driver forskning og utdanning med relevans for alle de samiske språk, samt er det eneste som har bygget opp miljøer med kompetanse innenfor samisk språkteknologi. Det er likevel behov for større satsninger, særlig knyttet til arbeidet med samisk leksikografi. Det samiske vitenskapelige tidsskriftet *Sámi dieđalaš áigečála* gis ut i samarbeid mellom UiT ved Senter for samiske studier og Samisk høyskole. Dette er det viktigste organet for bruk og videreutvikling av samisk som vitenskapsspråk. Samisk er også i bruk som fagspråk både innafor helsefag og rettsvitenskap, og språkmiljøet har et samarbeidsprosjekt med helsefagmiljøet om utvikling av samisk som fagspråk.

Rekruttering

At rekruttering vies særskilt oppmerksomhet i stortingsmeldinga, ser vi svært positivt på. Rekruttering er utfordrende på tvers av sektorer og nivåer. For eksempel ser vi på UiT hvordan utfordringene ved å rekruttere personell både med kompetanse i samisk språk og/eller samfunn og yrkesutdanning også får ringvirkninger hos oss. Lærere på alle nivåer, helsepersonell og språkarbeidere er eksempler på yrkesgrupper det er press på og som utdannes ved UiT.

Rekruttering av samiske studenter og forskere er et viktig arbeid for UiT. En utfordring ligger i at tilfanget av kandidater er begrenset i de samiske samfunnene. Dermed krever det institusjonell bevissthet, politisk vilje og forståelse av mulige lange tidshorisonter for å sikre og utvikle arbeidet med rekruttering. UiT vil gå foran med institusjonell bevissthet og bidra til å lage ordninger for å sikre samisk deltakelse i utdanning og forskning. Det vil bidra både til kompetanse om samiske samfunn og til kompetanse i og for samiske samfunn.

Samisk i utdanning på UiT som breddeuniversitet

På Fakultetet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning har det i lang tid vært gitt samiske og samiskrelaterte emner på flere institutter. Master i urfolksstudier kom i 2003, og både sosialantropologi, historie, litteratur, statsvitenskap, arkeologi og religionsvitenskap har hatt egne emner i lang tid. Barnevern og sosialt arbeid, samfunnsplanlegging, reiseliv og nordlige studier er andre fag med eksplisitt samisk innhold.

Nettstedet *Reaidu* er utvikla ved Senter for samiske studier og er en læringsressurs for samiske tema. I utgangspunktet var den retta mot lærerutdanningene, men nå er også helsefagene involvert, og det er åpning for at alle utdanninger vil kunne bruke ressursen.

Juridisk fakultet har samerett som obligatorisk fag på masterstudiet i rettsvitenskap. Det vil si at alle jurister utdanna i Tromsø har samerett som en del av sin kompetanse, i motsetning til tilsvarende utdanningstilbud andre steder.

Ved det helsevitenskapelige fakultet har det de siste årene skjedd flere nyvinninger. Høsten 2017 fastsatte Kunnskapsdepartementet en ny forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger. En del av dette er at alle helsefagstudenter skal kjenne til samers rettigheter, og ha

kunnskap om og forståelse for samenes status som urfolk. Senter for samisk helseforskning har dermed utvikla en læringsressurs som ble ferdigstilt i november 2021. Denne er tilpasset for bruk i alle helse- og sosialutdanninger.

Forskning

Statusen for samisk forskning og samiskrelatert forskning ved UiT er nokså entydig positiv. Over hele UiT skjer det samisk forskning eller forskning på samiske og urfolksrelaterte tema. Bredden står sentralt. Det gjøres forskning som er internasjonalt orientert og knytta til store prosjekter, forskning som er sterkt forankra i og tilknytta samiske lokalsamfunn, og forskning som omhandler de store samfunnsendringene. For å nevne noe: Samisk helseforskning gjør store kvantitative undersøkelser ([SAMINOR](#)) som er unike i en internasjonal kontekst. Urfolk sin plass i det grønne skiftet, i møtet med storpolitikk og industri. Det samme er urfolk og utdanning, herunder lærerkrise og språkutdanninger.

Kompetanse og samfunnskontakt

UITs lærere og forskere deltar aktivt i samfunnsdebatt og formidlingskanaler til offentligheten. I år feirer Tromsø museum – Universitetsmuseet 150 år. Dette har fra starten vært en viktig institusjon for kunnskapsproduksjon og -formidling om samisk historie, kultur og samfunnsliv.

Senter for samiske studier har en aktiv holdning om tilknytning til det samiske samfunnet som grunnlag for forskning og utdanning. Dermed er det praksis med forskningspartnere fra det samiske samfunnet.

De siste års betoning av kunnskap og kompetanse om samiske tema i arbeidsliv og profesjoner har ført til et massivt oppsving i etterspørsler etter kurs og undervisningsopplegg både til skoler, barnehager øvrige samfunnsinstitusjoner og næringsliv. Vi ser behovet for en samlet innsats for å svare på behovet for kompetanseheving, og foreslår opprettelsen av et nasjonalt senter for læringsressurser og kunnskap om samisk samfunn og kultur i profesjonsutdanninger. Dette bør virke på tvers av institusjoner. UiT, som den største institusjonen innafor samisk forskning og utdanning, er godt rustet til å ha en sentral rolle i et slikt senter.

Forslag til tiltak

Når vi nå foreslår tiltak, er det på bakgrunn av situasjonen vi beskriver og de utfordringene våre fagpersoner ser og anerkjenner. Vi skiller mellom forslag til nasjonale tiltak, som vi anser bør gjennomføres som samarbeid mellom institusjoner og med anerkjennelse/støtte fra stat/fylker/kommuner, og institusjonelle tiltak, som vi anser UiT kan/bør ha ansvar for, med støtte fra besluttede myndigheter.

Nasjonalt:

- For å styrke lærerkompetansen på kort sikt bør det etableres ordninger for å øke og formalisere kompetansen til eksisterende lærere på alle nivåer.
- For å sikre lærerkompetansen på lengre sikt bør det utvikles ordninger som er enhetlige og helhetlige gjennom hele løpet fra barnehage til høyere utdanning.
- Det bør etableres en nasjonal satsing på forskningsfinansiering som muliggjør internasjonale forskningsprosjekter av høy faglig kvalitet.
- Det bør utvikles EVU-tilbud for fagfolk som jobber med samiske barn og unge
- Det bør tilbys samerettsundervisning ved alle juridiske læresteder
- Det bør opprettes et senter for læringsressurser og kunnskap om samisk samfunn og kultur i profesjonsutdanninger. Et slikt senter bør etableres på tvers av institusjoner, med UiT i en ledende rolle
- Det bør utvikles kvalifiseringsveger frem til å beherske samisk språk på morsmålsnivå, både for fremmedspråkstudenter og studenter som har muntlige ferdigheter i samisk språk
- Det bør vurderes et helhetlig prosjekt for digitalisering og tilgjengeliggjøring av samiske arkiver og samlinger

Institusjonelt:

- Det bør etableres en nettbasert modell med tilbud om samisk som fagvalg i lærerutdanningene, som er åpen for studenter fra andre institusjoner
- Samisk språkteknologi og leksikografi bør styrkes og videreutvikles, for både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk

- UiT bør tildeles et nasjonalt ansvar for å videreutvikle og tilgjengeliggjøre læringsressurser knyttet til § 2 punkt 5 i felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanningene
- SAMINOR 3 bør sikres finansiering for å skape både kunnskap og kompetanse om og for samisk helse
- UiT bør tildeles et nasjonalt ansvar for å sikre oversetting og utvikling av helsefaglig terminologi på de samiske språkene
- Det bør etableres et nasjonalt senter for same- og urfolksrett ved UiT

Vennlig hilsen

Dag Rune Olsen
rektor UiT

Julia H. Sempler
stabsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og krever ikke signatur

Vedlegg: Eksempler og fagspesifikke betraktninger for å styrke samisk språk, kultur og samfunnsliv